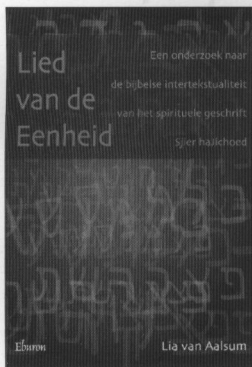

Lied van de Eenheid

Op 17 december 2010 promoveerde Lia van Aalsum cum laude aan de Radboud Universiteit Nijmegen op het proefschrift *Lied van de Eenheid. Een onderzoek naar de bijbelse intertekstualiteit van het spirituele geschrift Sjier haJichoed*. Promotor was prof. dr. Kees Waaijman. Dit is alleen al fysiek gezien een werk van superlatieven. Het omvat zo'n 900 dichtbedrukte A4-pagina's en mijn keukenweegschaaltje bezwijkt eronder. Sjier haJichoed (*Lied van de Eenheid*) is een Hebreeuws liturgisch gedicht, een zogeheten *pioet*. Sinds de talmuedische tijd werden *pioetiën* geschreven, onder meer om de erediens in de synagoge op te luisteren. Sjier haJichoed ontstond vermoedelijk rond 1200 in de gemeenschap van de chasidee Asjkenaz, een joodse vroomheidsbeweging in het Rijnland. Inhoudelijk is het mede bepaald door het werk van de grote denker Saädja Gaon. Het lied telt 443 tweedelige verzen waarin de eenheid en onvergelyklijke heerlijkheid Gods worden bezongen.

Lia van Aalsum, *Lied van de Eenheid*. Een onderzoek naar de bijbelse intertekstualiteit van het spirituele geschrift Sjier haJichoed Eburon, Delft/Zutphen 2010. 902 pag., € 39,90. ISBN 978 90 597 2417 4

De verzen 4:1-2 bijvoorbeeld klinken zo: Ik zal verhogen de God van mijn vader en mijn God, / ik zal prijzen de God van mijn rots en mijn losser. / Ik zal mij verenigen met de God van de hemel / en het land, elke dag tweemaal. In joodse godsdienstige teksten wordt nogal eens uit de Bijbel geciteerd en Sjier haJichoed is daarop geen uitzondering. Het zijn vooral de bijbelcitataten waarop dit proefschrift focust. Het boek heeft een heldere opzet. Deel I (Theoretisch kader) behandelt Sjier haJichoed in algemene zin en plaatst het in zijn historische context. Ook worden de onderzoeksvraag en de te volgen methode zorgvuldig uitgewerkt. Hier vinden we ook het complete gedicht zelf, in een eigen vertaling van

Van Aalsum met de Hebreeuwse tekst ernaast. Deel II (Uitwerking) is verreweg het omvangrijkste deel van het boek. Hier bespreekt Van Aalsum het Sjier haJichoed vers voor vers, waarbij alle circa 550 meer of minder duidelijke bijbelcitataten de revue passeren. Daarbij wordt van elk citaat ook de context besproken en de lezer doet dus en passant een hoop bijbelkennis op. Steeds wordt per cluster van circa 10 tot 20 verzen samengevat wat al deze bijbelteksten 'toevoegen' aan de interpretatie van Sjier haJichoed. De lijntjes die al doende worden uitgezet neemt Van Aalsum samen in Deel III (Synthese en Conclusies). Het is eigenlijk onmogelijk om in een paar honderd woorden recht te doen aan een omvangrijk en gedegen werk als dit. Dat gezegd zijnde heb ik er toch gemengde gevoelens over. Wat ik heel goed en belangrijk vind is dat Van Aalsum aantoonde dat Sjier haJichoed letterlijk van de hele en halve bijbelcitataten aan elkaar hangt. Dat is op

zichzelf al een *tour de force*, waar de wetenschap nog veel plezier van zal hebben. Waar ik persoonlijk wat meer moeite mee heb is het doel van het onderzoek: 'inzicht krijgen in de wijze waarop teksten uit de joodse Schrift betekenis toevoegen aan een spiritueel geschrift' (pag. 40). Hoe Van Aalsum ook haar best doet om alles te beargumenteren en te beredeneren, naar mijn gevoel is dit toch een wezenlijk subjectieve exercitie. Daar komt bij dat Sjier haJichoed in de eigenlijke analyses in Deel II enigszins wordt bedolven onder de 'contextbeschrijvingen' van al die bijbelteksten. In de rabbijnse literatuur speelt de Bijbel een belangrijke rol, maar wel een andere dan wij gewend zijn. De meest uiteenlopende bijbelteksten kunnen worden geciteerd om een bepaald punt te ondersteunen. De hele Schrift wordt dan als het ware naar dat punt toegezogen. In dit proces zijn kritische bijbelwetenschappelijke noties zoals wij die kennen, over stijl, context en ach-

tergrond, van ondergeschikt belang. Het zou voor de hand liggen om ook de citaten in Sjier haJichoed zo te lezen: allemaal opgeroepen om te getuigen van het punt dat de dichter wil maken, namelijk de eenheid en onvergelijkelijke grootsheid van God.

De lezing van Van Aalsum, met alle 'contextbeschrijvingen', verschilt radicaal van dit gangbare rabbijnse stramien. En wat je – nou ja, ik dan – dus eigenlijk zou willen is dat dat verschil geproblematiseerd werd. Bijvoorbeeld door aan te tonen dat hier een

auteur aan het woord is die wel degelijk echt al die uiteenlopende bijbelse contexten en inhouden heeft willen aanspreken. Iemand die in dat opzicht afweek van wat gebruikelijk was. Of, wie weet, door aan te tonen dat de gangbare opvattingen over rabbijnse literatuur helemaal niet kloppen. Maar dat is niet de weg die Van Aalsum kiest. Ze is er heel duidelijk in dat haar werk 'niet tot doel [heeft] het lied nader te onderzoeken op zijn relatie met de middeleeuwse chassidie en hun theologie, ethiek, spiritua-

liteit of gebedspraktijken' (pag. 40). Daarmee raakt de auteur van Sjier haJichoed automatisch een beetje buiten beeld. Van Aalsums benadering is sterk lees- en lezer-georiënteerd en staat expliciet in een spiritueel kader. Voor wie daar affiniteit mee heeft zal het een feest zijn om zich in dit proefschrift te vermeien. Voor de anderen is in elk geval de duizelingwekkende hoeveelheid informatie van blijvende waarde.

Arian Verheij